

ІСТОРИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ АРХІТЕКТУРНИХ ТИПІВ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД В УКРАЇНІ

© Проскуряков В.І., Копиляк І.М., 2008

Розглянуто основні етапи зародження та розвитку мережі українських культурно-просвітницьких будівель, виявлено основні засади формування типів, структури їх об’ємно-просторової організації та принципів проектування.

The basic stages of origin and development of network of Ukrainian are considered in a civilized manner elucidative buildings, found out basic principles of forming of types, structure, them by volume of spatial organization and planning principles.

Постановка проблеми

Збереження історико-культурної спадщини для майбутніх поколінь справедливо вважається необхідною передумовою розвитку нації та її культури. Увага до об’єктів національної культури, які знаходяться в умовах недостатньої вивченості, є основним завданням для науковців. Усвідомлення безперечної цінності цієї спадщини вимагає її дослідження, збереження й відновлення.

На сьогоднішній день в Україні відчувається брак сучасних культурно-просвітницьких споруд, адже більшість з них були побудовані за часів Російської, Австро-Угорської, радянської імперій та польського панування. Радянська мережа культурно-просвітницьких закладів була недосконалою, адже вона не лише ігнорувала історичний досвід будівництва громадських споруд в Україні, зорієнтованих на будь-який тип поселення, але й знищила його. Замість історичних типів культурно-просвітницьких українських споруд всіх рангів, приміщення яких або перебудовувалися під комунальні помешкання, кінотеатри, установи і заклади, далекі від культури і мистецтва, будувалися подібні одні на одні безликі споруди радянської культури [1, 19]. І це тоді, коли існував власний історичний досвід, власний шлях в галузі архітектури українських громадських будинків, що підтверджено сотнями збудованих споруд широкого функціонального спектру: шкіл, бурс, лічниць, виставкових павільйонів, Народних домів, клубів, товариств, музеїв, санаторіїв, готелів, земств, гімназій, спілок, читалень, церков, у проектуванні і будівництві яких брали участь архітектори, відомі і на Заході, і на Сході України: В. Кричевський, Є. Сердюк, І. Левинський, О. Лушпинський, І. Труба, І. Якубович, П. Фетисов, С. Тимошенко, К. Жуков, Є. Нагірний, Я. Понамаренко, В. Коробцев, М. Шехонін, Д. Дяченко, Ф. Шумов, В. Троценко, О. Сластіон та десятки інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Якщо говорити про фахову наукову літературу, у якій би розглядалася архітектура українських культурно-просвітницьких будівель, то сьогодні в Україні існує певний дефіцит наукових розвідок у цій галузі. Окрім небагатьох згадок поодиноких просвітницьких споруд у вигляді опису: Ю. Асеева [3], М. Грицаця, О. Ігнатова, Г. Логвина, Н. Новосельчук [4], М. Оніщенко, В. Самойловича, В. Чепелика, В. Савченка, В. Вуйцика, Р. Липки, О. Ноги треба згадати праці В. Проскурякова [1, 2, 5–8] та О. Стояновського [6–8] які, хоча і є сучасними та комплексними, але обмежені регіоном Західної України. Майбутнє за дослідженнями, що висвітлюють загальні принципи, за якими формується архітектура, будується простір таких закладів та організовується їхня діяльність на потребу як сучасної науки, так і практики, на потребу українського народу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Початки формування української видовищної і культурно-просвітницької мережі губляться у глибині століть передхристиянської доби. Якщо не усвідомити і не прийняти того, що Україна є колискою індоєвропейської спільноти та прабатьківщиною слов'ян (про що свідчать археологічні розкопки та дослідження вогнищ прадавньої української культури в місцевостях Трипілля, Мізині, Пліснисько, які своїми коренями сягають IV–III тис. до н. е.), то і надалі буде існувати міф про те, що українська мережа культурно-просвітницьких споруд є поганенькою копією естетичних експериментів як на Заході, так і на Сході [1].

Відомо, що першу бібліотеку на Русі–Україні заклав Ярослав Мудрий в 1037 році, а перші клуби можна віднести до періоду виникнення вечорниць, коли на кожному хуторі було не менше двох хат під таку українську клубну діяльність, а в селах та містах – по одній на кожную вулицю. Чи, скажімо, Українські релігійні братства, які стали прообразом українських культурно-просвітницьких споруд (університетів, товариств, спілок тощо).

Що стосується Галичини, початком феномена української культурно-просвітницької мережі могли бути старовинний український обрядовий театр, народний театр і театр літургійний як своєрідні просвітницькі дійства, що несуть досвід з глибини віків. Хороводи, танці, обрядові ігри – Веснянки, Русалії, Мавські чи Навії Великодні, свята Купала, народні пісні з обрядово-магічною формою могли відбуватися і перед стінами укріплених княжих міст, і на їхніх площах. Блазні, дудочники і музиканти із струнними інструментами, дресировані звірі бавили галицьких князів і їхніх гостей. Літургійний театр діяв у церквах Миколая, Івана, Анни, латинський – у костелі Марії Сніжної. Міські збори на майданах, різні святкові акції – ось де бере свій початок “Народний дім” чи “Міський хол”.

У XVII–XVIII століттях практично усі площі великих міст були місцем виступів мандрівних музик, акробатів, лялькарів з переносними вертепами, а також театралізованих сезонних, цехових, релігійних, політичних свят, процесій, маскарадів. Для цих та інших заходів будувалися тимчасові споруди тріумфальних арок, сцен, подіумів, алеї, квітники, клумби. Портали будинків, їхні входи, вікна, колони, тимпани і балкони на час видовищ прикрашалися гірляндами, вазонами, ялиновими гілками, кольоровими кокардами, квітами, паперовими прикрасами.

Протягом довгого часу видовища та інші акції переважно відбувалися під відкритим небом. Простором для них були міські вулиці, площі, подвір'я. Такий стан тривав до XIX століття і пояснюється, з одного боку, стійкими традиціями українського пратеатру, старовинного обрядового народного театру, динамічна, абстрагована дія яких не потребує конкретного простору і спеціально обладнаних споруд, а з іншого – високим розвитком і популярністю літургійної християнської драми, місцем дії для якої були храми-церкви, костели, колегії та приміщення шкіл при культурно-духовних осередках, церковних братствах.

На руїнах Старого університету, будівлі якого постраждали у 1848 р. під час бомбардування Львова, на ділянці, яку цісар Франц-Йосиф подарував львівським українцям, у 1852 році був збудований “Народний Дім” (рис. 1), який для українського професійного театру є першою головною кам'яницею, оскільки 29 березня 1864 року тут відбулася прем'єра першої вистави першого українського галицького театру “Руська Бесіда”.

Архітектура Народного дому – це плід творіння архітекторів С. Гавришкевича та В. Шмідта, вирішена у стилі бідермаєр з елементами романтизму, потрактована доволі прагматично і сухо. Переобладнання головної зали – у ній з'явилася сцена, – парадні сходи для публіки, декорована вестибюльна група, виконані за проектом Л. Опольського, – перетворили Народний дім у справжню культурно-видовищну споруду. Тут функціонувала чоловіча гімназія з українською мовою навчання, вели свою роботу різного роду гуртки і культурні товариства, бібліотека та музей.

Можна впевнено стверджувати, що це була одна з перших універсальних українських міських культурно-просвітницьких споруд, яка мала спеціально запроєктовану залу зі сценою, де відбувалися театральні вистави та різноманітні культурні акції.

Архітектура XX ст. позначена пошуками нового етапу розвитку. Найпоширенішим став модерн, головним скеруванням якого було протиставлення історизму й еkleктиці. У багатьох містах тодішньої

України модерн набув національних рис, запозичуючи мотиви з народного дерев'яного будівництва – форми дахів, віконних і дерев'яних прорізів зі скошеними верхніми кутами, майолікові вставки з національною орнаментикою й інші декоративні елементи народного мистецтва.

Рис. 1. Народний дім у м. Львові. Загальний вигляд. Фрагмент плану театральної зали і проект сцени для неї

Ініціатором модерної національної архітектури був архітектор І. Левинський, який працював з архітекторами Т. Обмінським, О. Лушпинським, В. Нагірним. Він збудував виняткові за красою споруди, прикрашені народним орнаментом і формами, запозиченими з народного мистецтва й архітектури. Найкраща з них — споруда страхового товариства “Дністер” (рис. 2) у Львові, що на вулиці Руській.

Споруда зведена 1905 р. Г. Левинським, Т. Обмінським та О. Лушпинським. Тут також містилися українські спілки, товариства й організації. Весь будинок пишно декоровано ліпниною, керамікою, а гостроверхі дахи нагадують бойківські храми. У 1907 р. С. Чарнецький поставив тут “Украдене щастя” І. Франка у первинному варіанті. Але на вимогу цензури у постановці довелося чимало змінити. Вистава була відновлена лише через 40 років.

У 1908 р. тут дебютував уславлений режисер і актор Лесь Курбас. Він поставив п’єсу Є. Чиркова “Євреї” і виконав у ній головну роль. У 1987 р. на честь Л. Курбаса була відкрита меморіальна дошка.

Уже перед 1914р. тут містилося спортивне товариство студентів вищих шкіл “Україна”. Саме при ньому була організована перша в Україні хокейна команда “СТ Україна” (йдеться про хокей з шайбою – канадський хокей).

На початку ХХ століття у Львові спостерігається значне піднесення театрального мистецтва, з’являється велика кількість драматичних колективів. Це дає поштовх до зміни планувальних рішень культурно-просвітницьких закладів. Практично у всіх громадських спорудах були обладнані театральні зали, під клуби, театри пристосовуються виставкові павільйони. З’являються нові форми видовищної діяльності – театр-кабаре, театр-вар’єте.

Архіви свідчать, що культурна діяльність українців у Львові була тісно пов’язаною з товариствами “Фронзін”, “Гвезда”, “Яд Харузім”, ресторанами “Брістоль” та “Жорж”, які не були суто українськими, але попри це надавали приміщення для української культурної діяльності.

Місто Коломия у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть вважалося провідним, другим за значимістю після Львова, науково-культурним центром Галичини. На користь цього висновку можна навести чимало фактів: під час так званої Весни народів, підвладних короні Габсбургів,

тобто в 1848 році, саме в Коломиї була створена Національна військова рада, яка складалася з українців. У відділі рукописів бібліотеки імені Василя Стефаника у Львові зберігаються надзвичайно цікаві документи, в яких зафіксовано повний перелік запроваджених тоді військових команд українською мовою, що було на той час унікальним для нашої нації явищем. У 1849 році священник Микола Синовицький створив у Коломиї першу читальню, після чого популяризація знань серед простого люду поширилася по всій Галичині.

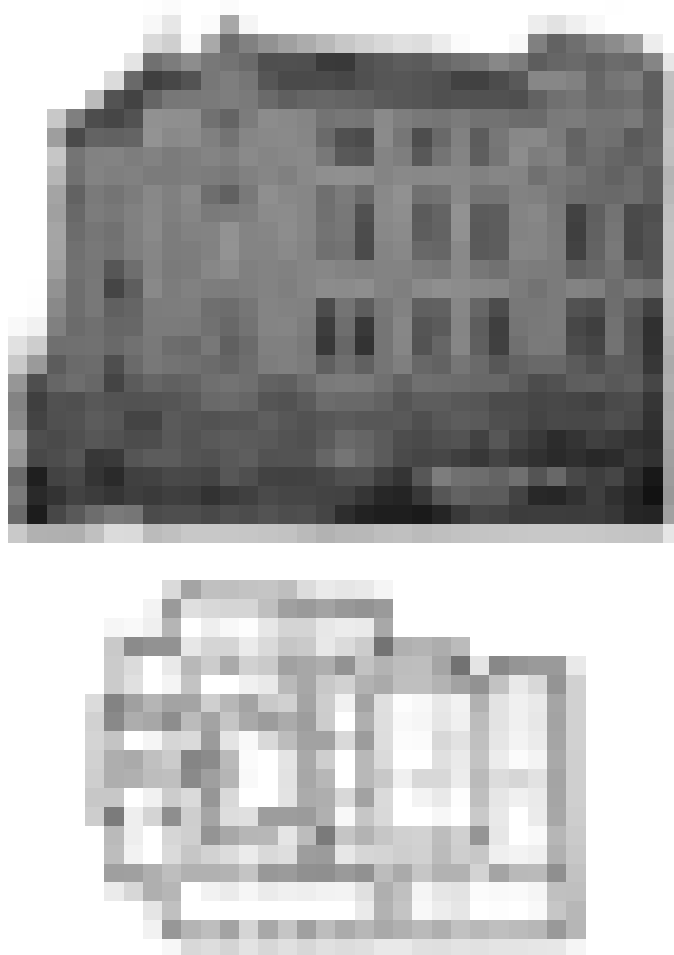

Рис. 2. Споруда товариства “Дністер” у м. Львові. Загальний вигляд. Схема плану першого поверху

Перші гастролі театру “Руська бесіда” в Коломиї відбувалися на площі Ринок в будинку С. Германа в залі німецького казино.

Після 1892 року добродійні українські заходи, концерти, бали, вистави відбувалися у залі “Щадничої каси” (рис. 3), а від 1901 концерти видатних українських артистів, співаків, музикантів, зокрема, Соломії Крушельницької, Миколи Лисенка, коломиїяни слухали в залі Народного дому (рис. 4) на першому поверсі, де зараз міститься Музей гуцульського мистецтва.

Перед Першою світовою війною у Коломиї започаткувався потужний антиалкогольний рух та виник перший український аматорський театр під керівництвом отця Івана Озаркевича, діяло чотири друкарні та чимало видавництв [9].

З 1920 р. концерти, зібрання й українські акції відбуваються у будинку товариства ремісників “Гвезда”.

Ознайомившись з архітектурою українських культурно-просвітницьких будівель Коломиї, можна дійти висновку, що багато рішень запозичені зі стилів “віденського ренесансу”, еkleктики та модерну. Наприклад, архітектурне вирішення Народного дому (рис. 4) нагадує рішення багатьох культурницьких споруд Центральної та Західної Європи: Дім художнього гуртка в Касселі, Дім союзу столярів у

Лондоні, Дім швейного цеху в Гамбурзі та інші. Цю подібність доводить порівняльний аналізі згаданих будівель: за складом функціональних елементів, їх розташуванням у просторовій схемі будівлі, за об'ємно-просторовим вирішенням глядацької зали, розрахованої на проведення різного типу видовищ. Такі запозичення свідчать, що для культурної діяльності українців зводилися споруди, аналогічні відповідним типам у різних містах і навіть столицях Європи [8].

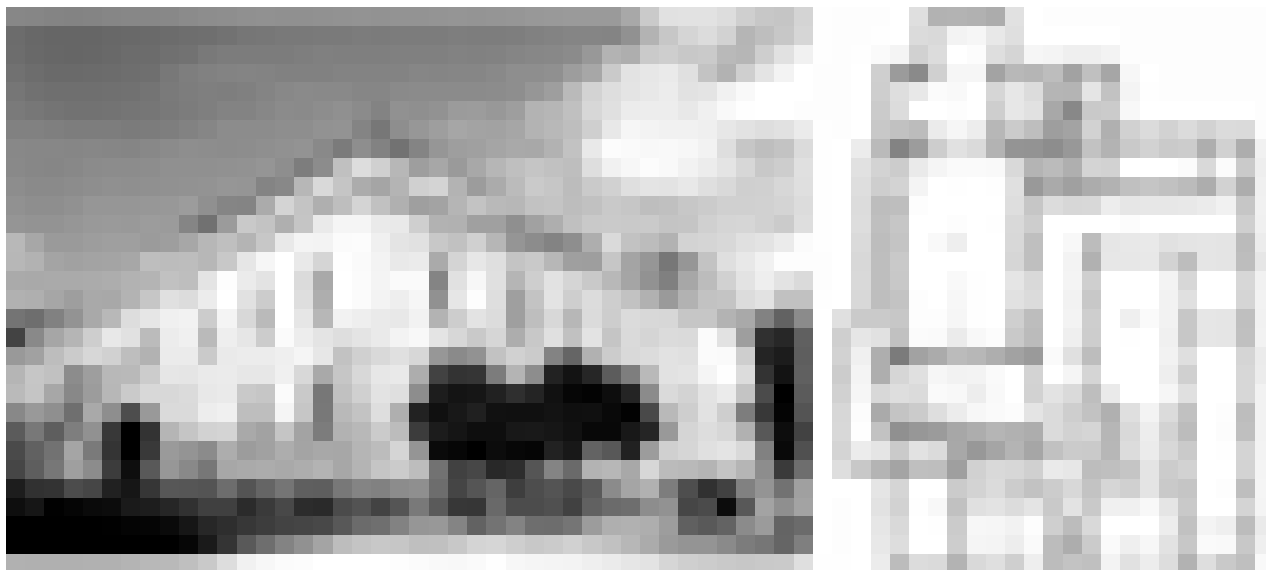

Рис. 3. Будинок “Щадничої каси” в м. Коломиї. Загальний вигляд. Схема плану першого поверху

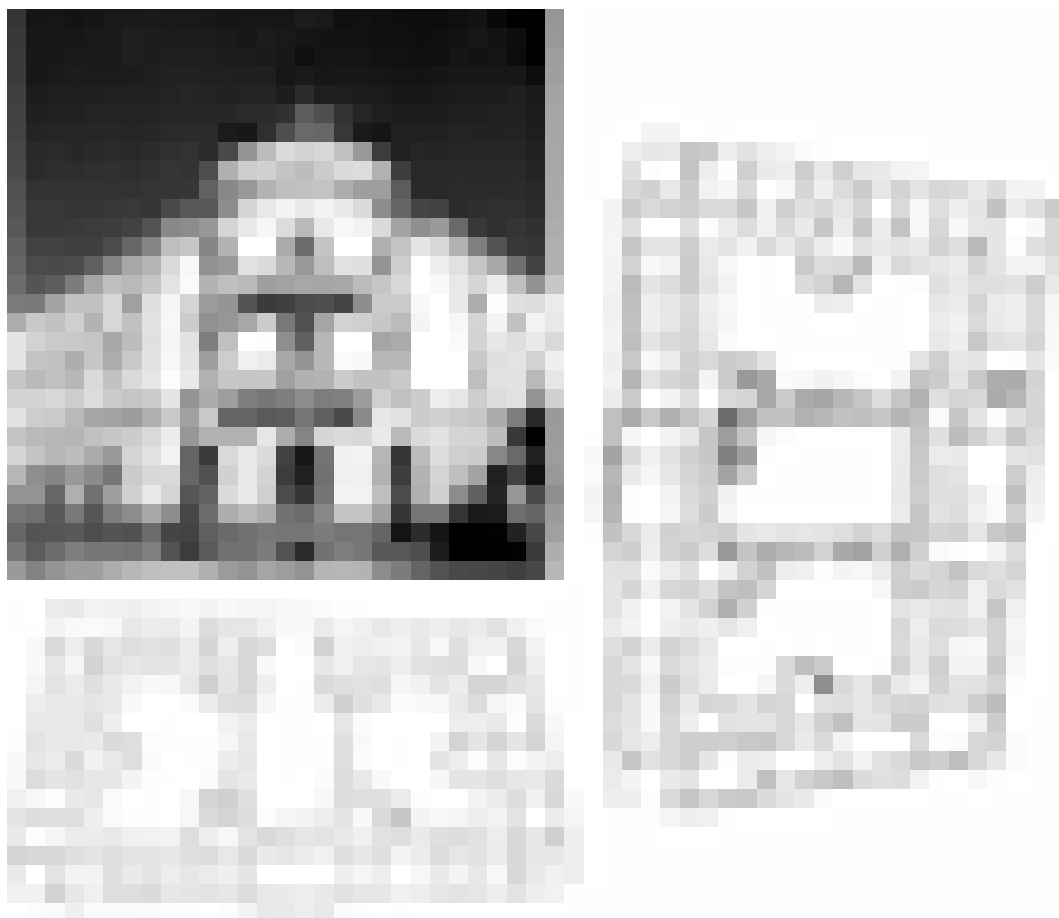

Рис. 4. Народний дім в м. Коломиї. Загальний вигляд. Схеми планів першого та другого поверхів

А от у просторовій організації "Щадничої каси" (рис.3) можна спостерігати поділ споруди на видовищно-клубну і товариську частини – з окремими входами, комунікаціями, рекреаціями і допоміжними приміщеннями, що не було типовим явищем у тогочасній Європі

Вивчення культурно-просвітницьких споруд Коломиї підтверджує, що це місто було, є і залишається одним з небагатьох в Україні, де формувалися засади сучасної національної архітектурної традиції.

Цікаві приклади культурницьких споруд знаходимо у творчому доробку відомого українського архітектора Євгена Нагірного, який більше відомий як неперевершений майстер проектування сакральних споруд.

Одним з ранніх проектів Євгена Нагірного є проект Народного дому в Кальнім. Народний дім вирішений як одноповерхова споруда, подібна за силуетом до збільшеної української хати – із призьбою, дахом із заламами. Споруда із врахуванням півциркульної аркади – піддашся над входом у головну залу має розміри у плані 17.4 м завширшки і більше 19 м завдовжки. Окрім невеликої зали із сценою 6×3 м з окремими входами, у буднику в окремі блоки винесені читальня, кооперативний магазин і склад, дві кімнати для гуртків.

Наступним кроком еволюції проектного досвіду Є. Нагірного можна вважати проект будинку товариства "Просвіта" у Княгининій колонії у Львові. Цей проект 1923 року за рішенням планів нагадує архітектуру львівських казино (особливо Казино де Парі). Планувальна схема споруди має змішаний характер – близький за типом до зальних громадських споруд, в яких розвиненим є перший поверх, що за функцією можна віднести до камерного театру із сценою-нішею. На другому поверсі спроектована коробка сцени, друге світло театральної зали, галерея між сходами та гримерними праворуч від сцени, театральний балкон, невелика рекреація. Третій поверх має доволі велику рекреацію над другим поверхом театральної зали, сантехнічні приміщення та чотири аудиторії.

Але якщо планувальна структура дещо не досконала, то архітектурне вирішення можна впевнено вважати кроком вперед. Архітектуру споруди можна віднести до так званого регіонального українського стилю початку ХХ століття. Окрім елементів і мотивів народної архітектури – "піддашся", "призьб", "опасань", "одвірків", автор свідомо вирішує деякі елементи з використанням національної символіки – наприклад, віконця на фасаді спроектовані у вигляді тризуба. А деякі завершення архітектурних об'ємів мають вигляд завершень українських церков. З аналізу графіки фасадів можна припустити, що, окрім різноманітних тиньків, цегли, природного каменю в їх оформленні передбачалося і використання керамічних оздоб з поливаної цегли [7].

Ескіз будинку Народного дому в Сяноку є свідомим тому, що одним з методів формування архітектури українських культурно-просвітницьких споруд є синтез архітектури української хати і української церкви. Тут уже проглядаються риси більшої функціональної організації – сходи і розподільчі рекреації стають центром функціонального планування. В єдині зони об'єднані приміщення, що обслуговують сцену та залу. Але відсутність горизонтальних комунікацій – зокрема коридорів – не сприяє зручності, особливо при переході від одних видів і жанрів діяльності до інших. Відсутність інших вертикальних комунікацій, окрім головних сходів, також не є вдалим рішенням, особливо для тих, хто мав працювати в цій споруді (рис. 5).

Найбільш вдалим серед усіх проектних рішень майстра можна визнати проект Народного дому на Богданівці у Львові (рис. 6). Це проект 30-х років. Планувальна схема має ознаки функціоналістичного характеру – окремі функціональні зони: видовищна, просвітницька, обслуговувальна розташовані на різних відмітках 3-х поверхів, які пов'язані горизонтальними і різними за характером вертикальними комунікаціями. В окремі блоки виділені санітарно-технічні приміщення. Багатофункціональна зала на 400 місць із сценою глибиною 5 метрів і шириною 12 метрів запроектована під кутом 90° до інших приміщень. Ця планувальна схема подібна на ту, що пізніше буде покладена в основу клубу залізничників (Рокс) архітектора Зеремби (Львів, 1938 р.). Фасади Народного дому близькі за знахідками стилістичних рішень до попередніх проектів. Скажімо, блок просвітницьких приміщень подібний силуетом до Народного дому в Кальнім. Вестибюльна частина вирішена як наднавна частина української церкви, а блок із видовищною функцією нагадує

водночас і базиліку, і церкву в Суботіві. Архітектура споруди збагачена вікнами з прорізами різних форм – піварковими, круглими, прямокутними та стрільчастими. Цоколь споруди рустований.

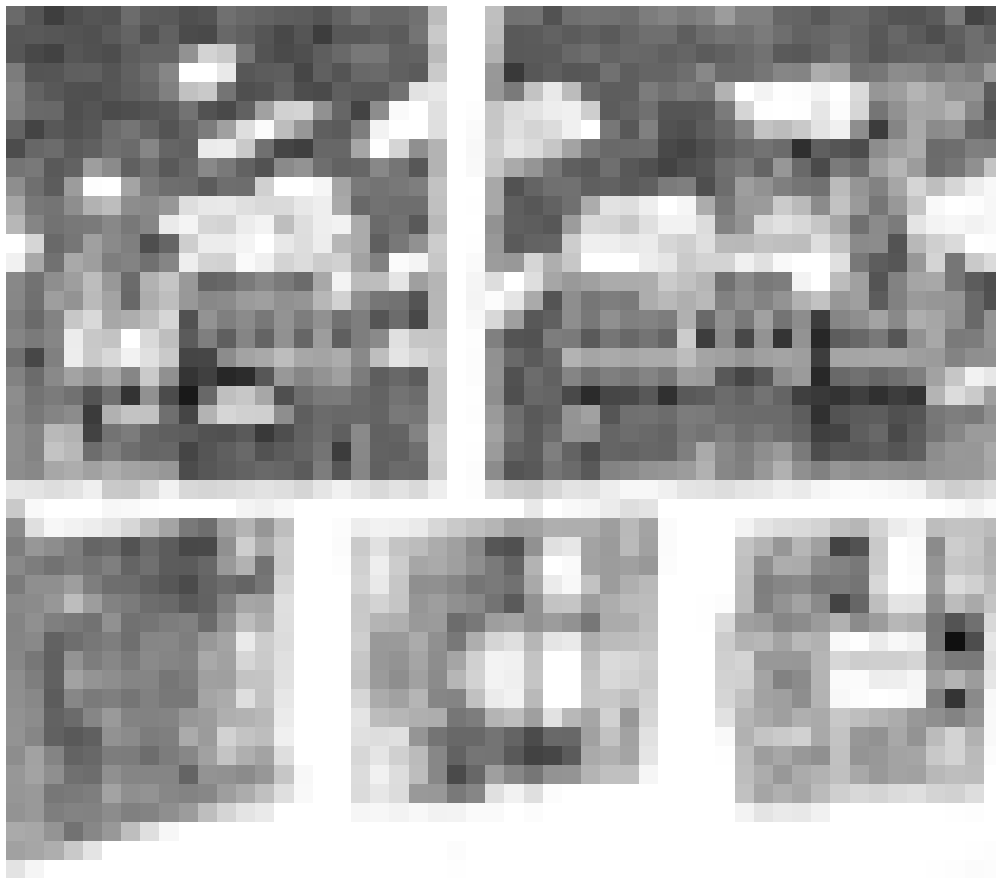

Рис. 5. Народний дім у м. Сяноку. Фасади. Схеми планів

Рис. 6. Народний дім на Богданівці у м. Львові. Фасади. Переріз. Схема плану першого поверху

З приходом на західноукраїнські землі радянської влади ситуація в культурному житті змінилася до гіршого. Основними помилками можна вважати те, що радянські клуби були зорієнтовані за професійною приналежністю, що своєю чергою, змінювало український тип розташування їх в структурі міста та зменшувало спектр культурно-просвітницької діяльності. Така політика знищувала поняття “Народного дому” як такого.

Тому в нових умовах, коли український народ нарешті здобув незалежність, право на самовизначення та вільний культурний розвиток, треба працювати, щоби знову наповнити українське просвітництво життям на потребу української цивілізації, і серед всього іншого на потребу української культурно-просвітницької науки.

Висновки

Процеси формування нових типів культурно-просвітницьких споруд, їх структур, функціональних елементів відбувалися залежно від розвитку і змін соціально-економічних умов в країнах, тому в формуванні типів культурно-просвітницьких споруд зустрічається поєднання різноманітних функціональних елементів, тобто набір обслуговуючих приміщень не був сталий для всіх споруд того чи іншого часу, хоча основна функціональна схема залишається незмінною.

За результатами аналізу впливу політичних устроїв та ідеологічних тенденцій, соціально-демографічного складу міста та його впливу на формування типології можна виділити такі основні типи українських культурно-просвітницьких споруд (за проф. В.І. Проскураковим): **за видом діяльності**: I – театральний; II – Народні дома; III – товариства та спілки; IV – клуби; V – казино, VI – ресторани; **за прийомами архітектурно-планувального розвитку**: I – вбудовані; II – окремо розташовані; III – прибудовані; **за складом функціональних елементів**: I – з мінімальним складом функціональних елементів обслуговування; II – з середнім: мінімальний склад функціональних елементів обслуговування персоналу або відвідувачів (здебільшого персоналу); III – з максимальним складом функціональних елементів; **за просторовою структурою**: I – зальні (Народний дім у м.Сяноку); II – анфіладні (Народний дім у м. Львові); III – коміркові (будинок тов. “Дністер” у м. Львові, будинок “Щадничої каси” у м. Коломій); IV – комбіновані (Народний дім у м. Коломій).

Історія підтверджує, що споруди, призначені для спілкування людей, були переважно багатофункціональними. Основними факторами, які вплинули на особливості функціонування та формування мережі українських культурно-просвітницьких споруд, були ментальні та соціокультурні особливості українського етносу, соціально-економічні умови розвитку українського населення. Внаслідок різноплановості міського громадського життя завжди з’являлися нові форми громадського спілкування, а отже, і нові типи споруд, в яких таке спілкування відбувалося. Та соціальні умови кожної суспільно-економічної формації накладали свій відбиток на тип споруди, надавали їй нового соціального значення та змінювали структуру. Тому, щоб передбачити розвиток багатофункціональних українських споруд, визначити їх оптимальну функціональну структуру та об’ємно-просторове рішення глядацької зали, придатної для різних за характером заходів, необхідно знати та використовувати архітектурний досвід особливо кінця XIX – початку XX століть, часу, коли громадські споруди стають найпопулярнішими як на наших теренах, так і в світі.

1. Проскураков В.І. *Архітектура українського театру. Простір і дія: Монографія.* – Львів: Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, Срібне слово, 2004. – 584 с. 2. Багатофункціональні комплекси, які містять театральні зали та інші заклади культури, в українських містах з історично сформованими центрами: Методичні вказівки з курсу “Архітектурне проектування” для студентів напрямку 6.1201 “Архітектура”. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 1998. 3. *Архітектура: дерев’яна і кам’яна [Електронний ресурс] / Ю.С. Асеев, В.О. Харламов // Ізборник.* – 2003. – Режим доступу до журн.: <http://litopys.org.ua/istkult/ ikult12.htm>. 4. Новосельчук Н.С. *Формування інтер’єру громадських будівель кінця XIX – початку XX століття (на прикладі Харківщини і Полтавщини): Автореф. дис. ...канд. арх.* – К., 2006 – С. 5–14. 5. Проскураков В.І. *Архітектура українського театру у Львові.* – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 1999. – С. 238–243. 6. Проскураков В.І., Стояновський О. *Проблеми, реалії, перспективи фор-*

мування нових типів культурно-просвітницьких будинків і споруд у Львові, і в Україні. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 1999. – С. 244–247. 7. Проскураков В.І., Стояновський О. Архітектура українських культурно-просвітницьких будинків і споруд, спроектованих архітектором Є. Нагірним у 20–30 роках ХХ століття. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2000. – С. 203–207. 8. Проскураков В.І., Стояновський О. Українські культурно-просвітницькі споруди міста Коломия, в яких діяли українські театри // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. мист-во. – Львів, 2001. – Вип. 1. – С. 166–172. 9. Скарб отця Кобринського [Електронний ресурс] / І. Крайній // Україна Молода. – 2006. – № 115. – Режим доступу до часопису: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/701/163/25448/>.

УДК 728.1

Л.С. Соловій

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра архітектурного проектування

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТИНГЕНТУ ПОТЕНЦІЙНИХ СПОЖИВАЧІВ ЖИТЛА ДЛЯ БЕЗДОМНИХ

© Соловій Л.С., 2008

Розглядаються соціально-демографічні та психологічні проблеми бездомності в Україні з визначенням кількості потенційних бездомних громадян та з'ясуванням виникнення причин безпритульності та бездомності в Україні.

In this article we discuss the socials, demographics and psychologist problems of the homeless, as phenomena in Ukraine. Also, we including the determination of quantizes of homeless and the motives of in Ukraine.

Постановка проблеми

Соціально-демографічна структура бездомних досить строката. За оцінками експертів, в Україні нараховується близько 30 тис. бездомних, із них у столиці – 3,5 тис, але є підстава вважати, що ця цифра дуже занижена, якщо тільки за деякими даними в Одесі їх приблизно 20 тис, у Луганську сягає 15 тис. Більшість – працездатного та репродуктивного віку, третина бездомних – жінки. Згідно з даними дослідження, яким охопили 1205 бездомних громадян у 12 містах України, через розлучення втратили житло 13 % опитаних, через перебування в місцях позбавлення волі – 12 %, через квартирне шахрайство – кожен десятий. Лише 5,6 % відповіли, що їх влаштовує нинішнє становище і тільки 4,4 % не вважають за потрібне змінювати своє життя. Проте чверть опитаних вважають, що змінити нинішній “статус” неможливо [1].

Аналіз досліджень та публікацій

Аналіз наукової літератури показує, що проблема бродяжництва ще недостатньо вивчена. На сторінках друкованих видань з'являються статті практиків буквально з волянням про допомогу. Треба констатувати, що в наукових і методичних журналах цій проблемі практично не приділено уваги. Нерозробленість її посилює актуальність детального вивчення, оскільки, виникнувши в пострадянський час, проблема маленьких бродяжок і безпритульних дітей стала новою й не схожою на проблему безпритульності початку ХХ століття.

Проблемою безпритульності та бродяжництва в контексті важковиховуваності займалися В. Оржеховська, І. Козубовська, Г. Кашкар'юв, Л. Грищенко, Б. Алмазов та ін. Спробу пояснити її з психологічного погляду, а саме як порушення потягів знаходимо у З. Фрейда, Н. Максимової, К. Мілютіної, В. Піскун та ін. Соціально- психологічний аспект проблеми розкривається в працях О. Змановської, М. Ратера, О. Кернберга та ін [2].